

den indlysende indsigt, man egentlig altid allerede har vidst og været i besiddelse af i sit indre. Meddelelsen, sandheden, kan i sagens natur derfor kun bibringes læseren ved hjælp af denne indirekte narrative – gnostiske – struktur, hvilket jo allerede Kierkegaard havde set. Måske var Heidegger faktisk i langt højere grad præget af Kierkegaard end forskningen sædvanligvis antager. Filosofien er simpelthen fanget i det gnostiske paradoks og må derfor betjene sig af den indirekte meddelelses form. Det er skarpt, modigt og dristigt set af Lysemose, idet konsekvensen af denne læsning på én og samme tid bliver et opgør med og et forsvar for værenstænkningen. Og kun i lyset af denne paradoksalitet kan værenstænkningen tages alvorligt.

Nye Heidegger-læsere og andre, der savner en mere tro indføring i Heideggers ret vanskelige tænkning og terminologi, kan derimod passende kaste sig over Løgstrups *Martin Heidegger*, vel nok en af de mest præcise og loyale fremstillinger af Heideggers filosofi. Mange af de begreber og distinktioner, der optræder med en vis selvfølgelighed i *Heidegger i relief* (og forudsætter en del filosofisk forkundskab) forsøger Løgstrup at klarlægge og 'oversætte' til sin egen terminologi, der imidlertid har som sin kerneopgave, at være tro mod den heideggerske. Det sker af og til, at man som læser af *Væren og Tid* må stoppe op og genoverveje ting som:

'Hvad er det nu egentlig den ontologiske differens indbefatter?' og 'hvordan kan man forklare forskellen mellem 'eksistensiel' og 'eksistensial?'. Her tager Løgstrup os i hånden og udlægger vanskelighederne både i enkelte begreber og distinktioner samt værkets komplicerede arkitektoniske struktur.

Begge bøger står som vidnesbyrd om, at Martin Heidegger var det 20. århundredes største filosof, i hvert fald målt på den kolossale indflydelse hans tanker har haft på den kontinentale og amerikanske tænkning, ja på stort set al humanvidenskab lige siden.

Rikke Louise Peters

Værket og væren

Martin Heidegger: Sprog og hjemstavn. Udgivet af Klaus Gjørup og Richard Purkarthofer, forord af Dorte Jørgensen og fotografier af Søren Lose. Skive: Buchwerk 2008, 95 s., 200 kr.

Lad det være sagt med det samme: *Sprog og Hjemstavn* fra det lille forlag buchwerk er mere end blot en bogudgivelse. Det er et lille kunstværk og fortjener at blive oplevet, sanset som sådant. Man kan endda vove betegnelsen *gesamtkunstværk*, idet det både rummer tekst i form af filosofiske refleksioner samt digtning og fotografier, smukt komponeret til en helhed, der netop skal opleves i sin helhed.

Centralt i dette værk står to tekster af Martin Heidegger: 'Hebel – husvennen' (1956) og 'Sprog og hjemstavn' (1960), som dels er ledsaget af et forord af Dorthe Jørgensen, dels indgår i et *samspil* (som det hedder i bogens efterskrift) med Søren Loses smukke fotografier, der ifølge Dorthe Jørgensen kan karakteriseres som fænomenologiske.

Der er ingen tvivl om, at det visuelle er gennemtænkt ned til mindste detalje – fx er bogen sat med skrifttypen North, der er designet med særlig fokus på det skandinaviske skriftbillede, og det grafiske resultatet er helt enestående; dette er en bog man får lyst til at tage i hånden, stryge over omslaget og dvæle ved. Det giver altså strengt taget ikke mening at splitte delene op, som det vil ske i denne anmeldelse, der primært vil fokusere på bogens tekst.

Bogen rummer og er på mange måder selv et udtryk for den tanke, at al filosofi og al tænkning forudsætter et sanseligt nærvær og en langsomhed, som det kun er de færreste af os forundt at opleve i hverdagen. Måske oplever vi det indimellem i glimt; *Sprog og Hjemstavn* minder om, at der gives sådanne øjeblikke – også i et moderne fortravlet liv. Eller som Dorthe Jørgensen så præcist formulerer det i sit forord: "Alt i Heideggers filosofi handler om dette: at blive så nærværende over for fænomenerne, at man begriber deres 'hvad' og i samme åndedrag dermed også fornemmer deres 'hvordan'. Det drejer

sig om at være så opmærksom i sin betragtning og sin lytten, at man ser og hører, hvad fænomenerne er i sig selv, og med denne erkendelse af deres væsen samtidig også erfarer deres athed, dvs. selve det forhold, at de overhovedet er til som det, de er." (s.11)

Kunsten og kunstværket er for Heidegger en kilde til den type erfaring og erkendelse. Hvorfor nu det? Jo, kunstværket – og særligt det digteriske sprog – afføder betydning. Det rummer en dobbelt væren, idet det både skildrer noget konkret og samtidig peger ud over dette konkrete og rummer en erfaring af noget alment, som netop kun kan komme til syne i det konkrete. Kunstværket – i dette tilfælde Søren Loses billeder – viser både noget ganske konkret: en faldefærdig hytte, en markvej, en åben dør, samtidig med at disse fænomener træder frem som det de *er*, og nok så vigtigt afføder en undring hos beskueren over, *at* de overhovedet er.

Denne filosofiske fænomenologi er for mig at se helt grundlæggende set beslægtet med nåden: Idet mennesket åbner sig for det digteriske sprog, for kunstværket, modtager det verden og erfarer en merbetydning, som den hverdagslige omgang med ting og fænomener ikke afstedkommer. Det interessante heri er, at for at kunne modtage dette nærvær, *forudsættes* et nærvær, nemlig det, der hos Heidegger tematiseres som en dvælen eller en lytten. Denne erfaring er fænomenologisk og er – som Dorthe Jørgensen

sen gør opmærksom på – beslægtet med kontemplation. Som sådan har den sine idéhistoriske rødder i 1700-tallets filosofiske æstetik hos A.G. Baumgarten.

Det forunderlige og paradoksale er, at værenserfaringen samtidig rummer en erfaring af fravær, som Loses fotografier også er et udtryk for i al deres angstfremkaldende skønhed. Billederne rummer alle et element af forfald, forladthed, tomhed, stilhed og forgængelighed, der kaster beskueren tilbage på sin egen forgængelighed: Også jeg skal en dag væk fra denne verden, og da vil disse huse, veje, træer stadig bestå, indtil de også går til af ælde. Hvem travede hen ad disse markveje i fordums tid? Hvad blev der af det liv, som blev levet i disse forladte huse? Og hvilken skæbne røber mands- og kvindeportrættet?

Kontemplation kommer af latinske *contemplatio*, som betyder 'indre betragtning', 'selvfordybelse'. Der er ingen tvivl om, at netop den tilstand hos Heidegger er et korrektiv til det moderne menneskes travle og altid formålsrettede livsførelse, hvor der selvsagt ikke levnes meget spillerum for den dvælende lytten. Når det sker, er det ofte kun som en slags adspredelse i hverdagens mange gøremål. Dette er jo en ganske fin modernitetskritisk pointe, som det er svært ikke at tilslutte sig. Alligevel har den tankegang nogle konsekvenser, som det kan være fornuftigt kritisk at minde om. Teksten 'Hebel – husvennen' bliver for Heidegger en anledning til

at udfolde en kultur- og sprogkritik, der røber en konservativ grundstemning næret af den erfaring, at noget væsentligt er gået tabt i det moderne – eller i hvert fald siden dengang Johann Peter Hebel skrev sine digte i starten af 1800-tallet.

Det, der ifølge Heidegger er ved at ske, er dels det, man kunne kalde den instrumentelle fornufts indtag af livsverdenen, dels sprogets forfalden til ren meddelelse, til blot og bar middel til forståelse: "Det er dette spørgeværdige, som vi i dag ikke engang kender det rette navn for: at videnskabens teknisk beherskbare natur og den naturlige natur i menneskets tilvante, ligeledes historisk bestemte boen, skiller sig ud fra hinanden som to fremmede områder, der med stigende intensitet holdes adskilte." (s. 41) Vi har simpelthen mistet blikket for "naturens naturlighed" i det moderne. Det er præcis her, digteren og digtningen kommer ind i billedet. Digteren ikke længere romantikkens *seer*, men – på godt og ondt – en *siger*, der med sit sprogværk kaster lys over det skjulte. Den digteriske sigen bringer det til udtrykt, som er glemt, men som rummer en dyb indsigt i vor eksistens og vores væren til på denne jord. Heidegger-kendere vil her kunne genkende væsentlige pointer fra *Kunstværkets oprindelse* (1935), hvor denne tankegang fik sin filosofiske udformning. I den forstand fungerer den lille Hebel-tekst som en fin beskrivelse af, hvad det er, kunsten og digtningen ifølge Heidegger gør.

Kunsten bliver det moderne menneskes redning, som det område af tilværelsen, hvor enhver tale om fornuft og formål bliver meningsløs og hvor det, der er større end os selv, nemlig sproget, vor historiske forankring, himlen og jorden, åbner sig for os.

Problemet er imidlertid, at denne åbenhed og besindelse i dag er i fare for helt at forsvinde ligesom modersmålet, der ligeledes er truet af instrumentalisering. Redningen – såfremt der gives en redning, for også hos Heidegger kan man spore den karakteristiske kulturpessimisme, som er så udbredt i megen modoplysnings-tænkning hos både konservative og i den tidlige frankfurterskole – ligger i disse autenticitets- og nærhedsfænomener, såsom: hjemstavnsdigtning på modersmålet, besindelse på ens historiske og kulturelle ophav, det man ”skæbnemæssigt bliver født ind i” (s. 55) og på hjemstavnets natur osv.

Dette – om man så må sige – bedagede træk ved Heidegger, som hos Adorno fik prædikatet oprindeligheds- og egentlighedsjargon, skinner også tydeligt igennem i oversættelsen. Der er ingen tvivl om, at oversætterne har haft som primær bestræbelse at ramme tonen hos Heidegger, hvilket lykkes flot. Heidegger er ikke nem at oversætte. Det resulterer dog i vel mange heideggerske fordanskninger, såsom ”formening”, ”forborgent”, ”bevågne”, hvis anvendelse på mange måder er en smagssag. For den tyskkyndige og Heidegger-kyndige læser har det den fordel, at man forholdsvis

nemt kan genkende det oprindelige tyske (heideggerske) ord.

Værensbesindelsen, åbenheden for alt det, der er større end os, rummer et vigtigt memento, som i sin smukke form er beslægtet med ydmygheden. Men i sin vrangvendte form rummer besindelsestanken en verdensfjernhed, et overdrevet fokus på de nærtliggende, som genstand for den fænomenologiske erfaring, og det hvad enten den konkrete hjemstavn er en lille afsidesliggende hytte eller storbyens tæthed. I værste fald rummer denne tilgang en vendt sig bort fra verden og en devaluering af ethvert fænomen, som har praktisk, politisk, social og hverdagslig betydning. Spørgsmålet er, om man i forlængelse af Hannah Arendts tænkning kan arbejde med en mere verdensvendt værensbesindelse, nemlig en sådan der stadig rummer erkendelsen af en mere omfattende helhed, men i form af en besindelse på den ’verden’, som vi faktisk lever i, uden at autenticiteten af den grund mistes af syne. Det er som om, at den længsel efter autenticitet og tyngde, som Heideggers fænomenologi rummer, fokuserer for ensidigt på bestemte tilgange til væren, som vi i det moderne per se er afskåret fra, medmindre digter(profeten) åbner det op for os. Hvis oprindelige autenticitetsformer og bestemte kulturformer dør bort eller transformeres, vil der sandsynligvis opstå nye, der ikke af den grund har et mindre privilegeret forhold til væren. Et enkelt citat af Hebel fra

1918, som Heidegger anfører, røber, at denne pointe måske alligevel ikke er helt fraværende i hans værk: ”En stor del af vort liv er en behagelig eller ubehagelig irgang igennem ord, og de fleste af vore krige er... ordkrige.” (s.37) Vores (diskursive) omgang med væren er vel på mange måder indfældet i denne ”irgang igennem ord”.

Disse kritikpunkter, som ofte anføres mod Heidegger, ændrer dog absolut intet ved, at dette er en ualmindelig smuk bog, som fortjener at blive købt, dvælet ved og læst.

Rikke Louise Peters